USIER TAMARA

PERSZEPHONÉ SZÜLETÉSE

(Majd Zeusz odaajánlja lányát Hadésznak)

Elhullott vadak csontjából
rakjatok palotát, finom
mohából ágyat vessetek,
ma Démétér megszüli
gyermekét. Leány lesz,
suttogják a kövek, az avar –
a közepénél fogva vette fel
leejtett kendőjét az anya.
Magasra röppennek a
darvak, és nagyot csobbannak
a lucskos égben, elfolyik
a magzatvíz. Lüktetnek a fák,
ütemesen tágulnak évköreik,
megroppan kérgük, és sietve
jönnek a dúlák mindenfelől, puha
kezük zsenge pázsit, homlokuk
verejtéke hideg üvegen
kicsapódott pára. Már távolról
látják a vajúdó istent, de mire
odaérnek, lassan beköszönt a nyár.

ALÁMERÜLÉS A SZTÜXBEN

Itt vagyok, valahol
mégis ottmaradtam,
elhagytam magam,
elhagylak téged,
titeket. Magam vagyok,
mégsem egyedül: idegenek
lelke tapad hozzám,
bizseregnek, mint
a kocsmazaj zsibbadt
végtagjaimban. Alámerülünk
a Sztüxben, velük fekszem
és velük kelek fel,
tort ülünk együtt, és
ünnepi orgiát, száz
kéz tépi ruhám és hajam.
Mint oszló dög egy
autópálya szélén,
fekszem a zsongásban,
hangokkal és fényekkel
átitatott falak között valahol
már kihirdették a végítéletet.

ENDREY-NAGY ÁGOSTON

VÁLTOZATOK THÉSZEUSZ-APÁMRA

A rombolásról

Hosszú évekbe telt. Úgy képzeltem,
harsonák kellenek, dinamit, ágyúk,
klasszikus, nagyívű ostrom. Nem.
Egyik napról a másikra roskadtak le
apám falai. Mert apám tömlöc volt,
és a tömlöcök belülről erősebbnek
és kilátástalanabbnak tűnnek.
A kiút lehetetlensége kavargott a
félhomályban. De összeomlott.
Hunyorogtam szabadságomban.
Zár nélküli ajtó a téglahalom
közepén. Bármikor kisétálhattam volna.

Haragom szertefoszlott. Ott hevert
romjaiban. Nem szántam. Hagytam,
kezdjenek vele valamit a következmények.
És megkérdőjelezték legelemibb szintig
a zuzmók. Válaszait befutotta a szulák.
Tégláinak élét elhordta a szél,
paták és karmok koptatták homokká.
És a homokot felkapta a szél.
És pórusaimba fújta.
És fulladtam újra.
És véresre mostam magam.
És jött a homok.
Felgyülemlett a zuhanykabin alján.
Mert ártalmas lehet az emlékezet.
Még az is felgyűlhet, ami meg sem történt.
Ismét nehéz voltam.

Bezárkóztam. Féltem, hogy most
válok, most válok apámmá.
Féltettem mindenkit.
Végül nem küzdöttem a homok ellen.
Kivakartam, összegyűjtöttem,
gipszbe kevertem, gyerekkorom
kedves, fecskefarkú lepkét mintázó
formájába öntöttem. És kifestettem

a lepke szelíd színeire. Kiszívta a nap,
megrepedezett, hol szárnyél csorbult,
hol fecskefarka tört. Visszapótoltam
új gipsszel, lassan nem maradt
benne az eredetiből.
Thészeusz-apám.
Verőfényben ártalmatlan gipszpillangó.
Nem tehet ellene semmit.

A hajóról

Apámat rohadni hagytam.
Odaadtam az időnek, nekem
elég volt a küzdelemből,
elég volt a félelemből.
Apám csontjai bennem nőnek,
kés alá fekszem, apám ökle az
én csuklómból keményedik,
levágom mindenem.
Megbénít az örökség.
Megbénítanak a közhelyek.
De erről máshogy
beszélni nem lehet.
A harag nem segít.
A belátás talán.
Fekszem a gyógyulás boncasztalán.
És cserélik bennem
sejtről sejtre,
csontról csontra apámat.
Thészeusz-apám maradok,
vagy ő elrohadt a földben?
És ha maradok, ő vagyok,
vagy visszakövethető Ádámig?
Ádám és Éva vagyok.
Húsom bűntelen.
A sejteken túli emlékezet
bűntelen.

Apám testéről

Soká tartott, sokba került elfogadni testem.
Változását és változtathatatlanságát. Minden
sejtem helyébe új nő, apám emléke mégsem
cserélődik le. Thészeusz-testem, Thészeusz-
apám. Vakuemlékek. Szőr sötétedik, őszül.

Vissza kell foglalnom testem az emlékezettől.
Vissza a haragtól.
Vissza a hasznosságtól.
Vissza a többi testtől.
Vissza az államtól.
Mert még a testem sem az enyém.
Azé, aki létrehozta. Azé, aki ellátja.
Isteneink büszke meztelenségükkel
járnak közöttünk, feddik szégyenünk,
de feddik illetlenségünk is: lehunytuk
eddig szemünk, felöltöztettük bőrrel –
de már felemeljük, villanjon a kegyetlen
számonkérés, reszkessenek isteneink,
ágyékukat apró levelekkel fedjék.

Egyetlen dolgot kérek.
Zárják rám a hajóműhelyt.
Lehessek tudatában
testem elrohadásának.

BENEDEK SZABOLCS

| Részlet a készülő *Hídváros* című regényből |

A VILÁGOSSÁG FIAI

Az ablakokat eltakaró hatalmas, fekete függönyök nemcsak a külső fényeket tartották távol, hanem valamelyest a zajokat is. Miután a bent lévők óvatos neszezése elült, a szobában tökéletes némaság honolt. Szobaként emlegették, bár egyesek szemében annak talán túlságosan nagy volt, és ami azt illeti, soha nem is lakott benne senki. Ahhoz viszont kicsi volt, hogy teremnek lehessen hívni: nem csupán bált nem lehetett volna tartani benne, de arra sem volt alkalmas, hogy például társasági vacsorához egy nagyobb asztalt fölállítsanak a közepén. Talán afféle vendégeket fogadó helyiségnek szánta eredetileg a ház tervezője, ahol ismer-

kedő mondatok kíséretében társaloghatnak, netán rögvest meg is válthatják a világot a vendégek. Ami végtére is megvalósult: hosszú évek óta minden hónap első és harmadik szombatján, este hét órától itt gyűltek össze a testvérek (leszámítva a nyári hónapokat), és ha azzal tisztában is voltak, hogy a világot megváltani nem lehetséges – addig semmiképpen nem, amíg eleve nem is hagyja magát megváltani –, azért igyekeztek bizonyos dolgok tekintetében legalább egymás és a maguk szemében annyira bölcsnek lenni, amennyire az tőlük telhet.

A helyiség ablakai kelet felé néztek, ami az előírásoknak tökéletesen megfelelt. A ház nem esett messze a Zagyvától, szemben vele, a folyó túloldalán a város terült el, közelebbről nézve a Tabán, amelynek zegzugos utcáin mindig történt valami, ám erről ők az elhúzott függönyök mögött az alkalmankénti néhány órában nem vettek tudomást. Az volt a cél, és ezt szolgálták az évszázados mondatok és szavak, hogy ezeken a szombat estéken távol tartsák maguktól a világ egyre erősödő zaját, és kizárólag önmagukra, az érzéseikre és a gondolataikra ügyeljenek, hogy aztán megerősödve, az eddigieknél is nagyobb elszántsággal és elhatározásokkal lépjenek ki ismét a szédítő sebességgel robogó mindennapok munkás küzdelmeibe.

A Zagyva bal partján a többi kerülethez képest amúgy is nagyobb csönd honolt. Idáig már legföljebb csak foszlányokban jutott el a hétköznapi élet megszokott zörejein kívül a gyáraknak a dübörgésből, kalapácsolásból és dudaszóból összetevődő moraja, a vonatkerekek kattogása és a mozdonyok sípja, vagy akár a Tisza és a Zagyva torkolata előtt a halászok egymást biztató kurjantásai a hálók kiemelésekor. Ezért is választották a testvérek annak idején ezt a házat. Ráadásképpen itt, az árnyékot adó hatalmas fák között mintha megszorult volna a történelem levegője: úgy mondják, erre volt valamikor a vár, amelyet csak néhány napig tudott védeni Nyáry Lőrinc, miután zsoldosai megtalálták a Tisza partján elásott sajkákat, és egy éjjel megszöktek az ostromló török sereg elől; és hát errefelé, a mostani cölöphíd lábánál volt a hajdani rév, amelyen az Alföld pusztáiról a nyugati vásárokra küldött marhacsordákon és az azokat terelő hajdúkon kívül parasztok, kereskedők, hadvezérek, uralkodók és egész hadseregek keltek át Szolnok lassan közel kilenc évszázada alatt. Egy ilyen helyen, ahol érezni a történelem leheletét, az ember óhatatlanul is hajlamos megállni a rohanásban, és elgondolkozni, mi végre teremtetett a földre, mi a célja az életének, és voltaképpen hová tart a néhány röpke évtizedben, amely számára ebben a földi sivárságban elrendeltetett.

A testvérek is erre keresték a választ, anélkül hogy fennhangon föltették volna a kérdéseket. Azzal is régóta tisztában voltak, hogy a szabadkőművességnek nem a páholyok ülésein fölvett jegyzőkönyvekben, a tagok listájában és a szertartások leírásában rejtőznek a valós titkai, hanem bennük, önnönmagukban, a szívükben, a lelkükben és a gondolkodásukban, abban, ahogyan az ősi időkből eredeztethető tanítások által a világot szemlélik, és amennyire képességeikből és lehetőségeikből telik, apró kalapácsütésekkel saját maguk jobbá tétele által valamennyire talán formálják is. A rend titkai nem valamiféle rettenetes, mindenre kiterjedő, mindent befolyásoló és mindent fölforgatni akaró összeesküvést takarnak, hanem azt, ahogyan itt, ebben az elsötétített Zagyva-parti szobában, a szolnoki vár rég földbe veszett kövei fölött, a gyertyák halovány fényében megszólítják őket a szimbólumok, a kockás kövezet, a kalapács, a derékszög és a mérőón, jelentést kapnak az ajtó mellé fölállított oszlopok, és valós tartalommal töltődnek meg a szertartások során

fölcsendülő ünnepélyes szavak. Azért kellenek az elsötétített ablakok, és azért reteszelik magukra az ajtót, hogy a világ lármáját és fényeit kizárva megláthassák és megtapasztalhassák az élet igazi mélységét, és észrevegyék, mi van a lassan, de biztosan kopó fogaskerekekként egymásba kapcsolódó mindennapokon túl. A titok nem azért titok, mert nem szabad elmondani azoknak, akik nem járnak a szabadkőművesek templomának falai közé, hanem mert nem is lehetséges: nincsenek rá szavak, nem lehet őket hagyományos módon mondatokba önteni, az ember bensőjében léteznek, amikor megszólítják és üzenetet küldenek az ősi szimbólumok.

A ház tulajdonosa, özvegy Nagy Józsefné soha nem faggatta őket semmiről, de tudták azt is, hogy másoknak sem beszél róluk. Igaz, amúgy sem lett volna okos dolog emlegetni, hogy „a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy védelme alatt Szolnok keletén dolgozó Alföld páholy" itt tartja rendszeres összejöveteleit. Már csak azért sem lett volna tanácsos özvegy Nagy Józsefnének erről bárkinek is szólnia, mert akkor megkérdeznék, hogy és ugyan mit keresnek pont nála a szabadkőművesek, és ha kitér a válasz elől, akkor gyanakodnának, hogy netán azért, mert az Ödön nevű fia is tagja ennek a rejtélyes, magába forduló, és az este leple alatt ki tudja mit művelő társaságnak. (Ez így is volt, beleértve azt is, hogy Nagy Ödön már nem egyszerű tag, hanem az Alföld páholy főmestere.) Ahogy másutt, így Szolnokon is sokan nem nézték jó szemmel a szabadkőművességet, ami a tekintetben érthető, hogy azok, akik nem látnak be a függönyök mögé, hajlamosak olyasmit is odaképzelni, ami nincs is ott, mint ahogy számos olyan dolgot is a szabadkőműveseknek tulajdonítanak, amelyekhez nekik végképp semmi közük. Bár bizonyára sok mindentől meg tudták volna védeni magukat – elvégre nem csináltak törvénybe ütközőt –, egyes megnyilvánulásoktól viszont nem, úgyhogy a páholy jobbnak látta inkább itt, a Zagyván túl, a csöndesebb várkerületben végezni munkáját, mint a város belsőbb részein. Az első lépéseket még nem itt, hanem Szolnok szívében, a Magyar Király Szálloda első emeletének hármas számú szobájában tették meg. Ott került sor arra az értekezletre, amely során az a javaslat született, hogy a közeli Törökszentmiklóson működő, ám tevékenységét régóta szüneteltető Ákácz páholyt a vármegye székhelyén indítsák újra, immáron Alföld név alatt.

Az ötlet a budapesti Podmaniczky utcában, a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy központjában is meghallgatást, sőt támogatást nyert. Ott is tisztában voltak vele, hogy Szolnok mostanára fontos vidéki gócponttá vált, ahol gyökeret verhetnek a királyi művészetként is emlegetett szabadkőművesség eszméi, és ahol egy páholyra ilyetén módon valóban szükség lehet. A város az elmúlt évtizedekben látványos fejlődésen ment keresztül, rá se ismerhet alig néhány évtizeddel ezelőtti önmagára: a poros, szélfútta és árvízjárta alföldi sárfészekből (legalábbis így emlegették annak idején) olyan település lett, amely valóban méltó arra, hogy Jász-Nagykun-Szolnok vármegye székhelye legyen. Pedig hát komoly verseny folyt a cím elnyeréséért, és voltak helyek, amelyeket mind mások, mind maguk esélyesebbnek tartottak erre Szolnoknál. A bizalom azonban a vármegyerendszer két évtizeddel ezelőtti újragondolásakor a hajdani ispáni székhely felé fordult. Igaz, ebben nagy szerepe volt Gorove Istvánnak is, akit a környék történelmét és természeti viszonyait egyaránt nagy elánnal tanulmányozó tudós édesapja annak idején ide, Szolnokra íratott be alsó iskolába, így aztán az itt szerzett emlékek nyomán a Szabadelvű Párt fentebb nevezett elnöke sikerrel kilincselt a miniszterelnöknél, hogy a hajdani Külső-Szolnok, valamint Heves bizonyos részeiből, továbbá a Jászságból és a Nagykunságból létesített új vármegye köz-

igazgatási központja a Tisza és a Zagyva összefolyásánál legyen. A szolnokiak mély hálával emlékeznek azóta is Gorove Istvánra, olyannyira, hogy a város főutcáját róla nevezték el – a főteret pedig arról a Kossuth Lajosról, aki viszont éppenséggel személyes sértettség okán Szolnokra nem szívesen emlékezett. Az itteniek annál inkább őrá, na meg az 1848-as toborzóbeszédére is, amelyet a régi városháza ablakából mondott. Az épületet azóta nagyobbra és újabbra cserélték, a tér neve viszont a magyar szabadság hőse előtt tiszteleg.

Mint ahogy ugyancsak utcát kapott Szapáry Gyula, aki még a miniszterelnökségét megelőzően, de már a Heves és Külső-Szolnok vármegyei főispáni tiszt betöltését követően, belügyminiszterként szintúgy sokat tett az új vármegye területének és székhelyének kijelöléséért. A róla elkeresztelt utcába ráadásul bevezették a villanyt, ami azt jelenti, hogy nem csupán a társasági élet egyik központjának számító Nemzeti Szálloda éttermében és kávéházában gyúl esténként villamosság adta világosság az utca közepén (a szálloda dísztermében amúgy színházi előadásokat is szoktak tartani), hanem annak teljes hosszában, így például Kádár Kálmán országos hírnévre szert tevő cukrászdájában is. A vármegye pedig saját igazgatási épületet kapott, a hajdani Zöldfa fogadó helyén, nem messze a Damjanichék 1849. márciusi diadalát és a szolnoki csatát megidéző, a jeges áradatokkal immáron lassan fél évszázada dacoló Tisza-híd lábához közel eső emlékműtől. De hogy senki ne érezze igazságtalannak a Zöldfa vesztét, sietve mondjuk el azt is, hogy a Fehérló fogadó is immáron az enyészeté: lebontották, és ahol egykor állt, ott mostanság a Pénzügyigazgatóság székel szintén vadonatúj épületben. Ahonnét, ha végeztek a munkával, a tisztviselők a többi intézmény dolgozóival egyetemben délutánonként és kora esténként átmehetnek a szemközti vármegyei kaszinóba kicsit lazítani.

A páholyalapítás második gyűlését már Tóth Mór lakásában tartották. A jeles férfiúnak akkorra már nem csupán őszbe csavarodott feje jelezte részben az életkorával összefüggő bölcsességét, hanem szavai és cselekedetei is. Előbbiek közül nem egyet írásba is foglalt, szak- és szépirodalmi művek egész sorával gazdagítva amúgy is termékeny és sokrétű pályafutását, amely a Felvidékről indult, és az ország számos pontján hatott gyümölcsözően. Tóth úr a legszívesebben általában mégis a serdülőkoráról beszélt: tizennégy éves volt, amikor belépett a Magyarország függetlenségéért és szabadságáért küzdő honvédseregbe, amelyben egészen Komárom föladásáig szolgált – a várat hősiesen védő hadtest parancsnokával, Klapka Györggyel évtizedekkel később, egy szabadkőműves-páholy összejövetelén találkozott megint. Miután részben zsenge korára és ennek megfelelően alacsony rangjára tekintettel – noha az, hogy tizenöt esztendősen őrmesteri fokozatot szerzett, lássuk be, nem kis dolog – megúszta a retorziót, főszolgabíró apja nyomdokaiba lépett, és a pesti egyetemen jogi tanulmányokat folytatott. Ezt követően Pest vármegyében kezdett dolgozni, és bár egyébként boldog házasságát Isten – avagy ahogyan a szabadkőművesek a szertartásaikban emlegették: a Világegyetem Nagy Építőmestere – nem áldotta meg gyermekkel (ami időskorig tartó fájdalmat okozott neki és a feleségének), éppenséggel a börtönben születettek és édesanyjuk sanyarú sorsát látva kezdett el a rabok életkörülményeinek enyhítésén és a fogva tartás körülményein, illetve annak más lehetséges módozatain gondolkodni.

– Minek ezekkel kesztyűs kézzel bánni? – hallotta a neheztelő véleményeket többfelől is. – Hiszen nagy részük nem egyszerű csirkefogó, hanem akasztófára való rablógyilkos. Még örülhetnek is, hogy megússzák a bitófát, és miután leülték a büntetésüket, lekerül kezükről, lábukról a bilincs. Pedig azt se érdemli meg mindegyik, sokuk idővel megint rácsok mögé kerül.

Természetesen Tóth Mór is látta ezt a törvényszerűnek gondolt, szomorú folyamatot, merengett is rajta, hogyan lehetne változtatni. Még egri ügyészként előbb lefordított, majd ő maga is írt egy könyvet a rabok viselkedéséről és annak kívülről történő formálásáról. Ezzel egy időben országos hírnévre is szert tett, igaz, nem elsősorban a művei miatt, hanem mert ő fogalmazta meg a hivatalos jelentést a híres mátrai betyár, Vidróczki haláláról.

– Betyárok errefelé is vannak – mondogatta neki húsz esztendővel később, immáron Szolnokon, egy tabáni kisvendéglő fehér asztala mellett egyik páholytársa. – Igaz, egyre kevesebben. És akik vannak, azok is fogatlan vénemberek immár. Ott szoktak a piac környékén koldulni. Emlékszem, egyszer kettejüket el is kapták gyümölcslopásért, fogdába kerültek, és valamelyik túlbuzgó csendőr megkötözte őket. Erre az egyik vén betyár, akinek még megvolt az egyik foga, elrágta mindkettejük kötelét. Igaz, sokra nem mentek vele, mert a rácsot már nem tudta szétharapni azzal az egy szem fogával.

Tóth Mór letette a poharát, megtörölte borcseppektől pirosló fehér bajuszát, és bólintott:

– Igen, magam is találkoztam vele. Ez még azelőtt történt, hogy nyugdíjba vonultam. Panaszkodott, hogy ez ám a nagy feneség: az embernek egyetlen foga van, és az is rettenetesen fáj. Pedig hát ezek szerint az alföldi betyárok hajdanában a vasat is elrágták.

A testvérek nevetésben törtek ki. Az özvegy Nagy Józsefné házában megrendezett összejövetelt követően a Zagyva túlsó partján megtartott vakolás – így hívták az étkezést a szabadkőművesek, az összejövetelt pedig munkának – mindig jó hangulatban telt, és ez nemcsak a finom halételeknek meg a jó bornak volt köszönhető, hanem annak a közös szellemiségnek is, amely a szertartás ünnepélyessége után megerősödve és fölszabadultan adta meg a testnek is mindazt, amit a lélek a páholy templomának – azaz özvegy Nagy Józsefné háza lefüggönyözött vendégfogadó helyiségének – falain belül már megkapott.

Tóth Mórnak volt tapasztalata az alföldi betyárokat illetően is: a pesti szolgálat után a Mátrából előbb Debrecenbe, azután Karcagra rendelték, ahol nem egy bujdosó rabló ügyében kellett hivatali kötelességéből eljárnia. Akkor került Karcagról Szolnokra, amikor a vármegyei törvényszéket az új székhelyre helyezték. Időközben a betyárvilágnak is leáldozott. Amelyik zsivány nem tömlöcben vagy az akasztófán végezte, mostanára az is szögre akasztotta a bő gatyát meg a karimás kalapot, és vagy tisztes foglalkozás után nézett, vagy galambősz fejjel, rozoga testtel kültelki kocsmák ragacsos asztalára könyökölve borong az utólag széppé színezett emlékeken. A romantikusnak hazudott régi idők világa pedig a jobbára a vásárokon, a földre terített ponyvákról árult füzetes történetekbe költözött, amelyek hasonlóképpen faragtak pusztai rablógyilkosokból utólag igazságosnak titulált, a gazdagokat fosztogató népi hősöket, ahogyan a vadnyugati revolverbajnokokat festették le ezeknek a ponyvaregényeknek az amerikai eredetijei.

A betyárokkal való közvetlen érintkezés mindazonáltal nem tántorította el Tóth Mórt attól az elképzeléstől, hogy sokat lehetne változtatni a raboknak mind a börtönben, mind a szabadulásukat követően tanúsított magaviseletén, ha nem csupán rács mögött tartják, hanem az egyhangúság fölszámolásával dolgoztatják is őket. Aminek nem kevés gazdasági haszna is van, elvégre az ingyenmunkaerő olcsóbb a fizetettnél. Ezek szellemében, a rabok munkára fogásával született meg Tóth Mór ösztönzésére Debrecenben egy pompás sétakert, amelyet hasonló követett Karcagon a korábbi, városközepi mocsár helyén, miáltal a város belsejének képe is nagyban módosult: amerre nem sokkal korábban még a vadul nőtt füvet gyűjtötték a kocsisok, az ő kártalanításukat követően a helyi tömlöc rabjai sétautakat

és parkot létesítettek, ahol szívesen töltötték a vasárnap délutánokat a karcagiak, pláne hogy a frissen ültetett orgonabokrok között térzene is szólt.

Hasonló ötletből látott neki Tóth Mór a Szolnok városával szembeni, addig elhanyagolt és mindenféle értelemben szabadjára engedett, mintegy harmincholdnyi területen elterülő Tisza-part ligetesítésének. A folyó bal partján, a gáttal védett részen a fogház fogvatartottjai fölszámolták a vadul burjánzó növényzetet, s helyére gondosan kidolgozott terv szerint fákat és cserjéket ültettek. Persze, mint minden újító elképzelésnek Magyarországon, úgy ennek is megvoltak az ellenségei, akik azt hangoztatták, hogy a ligetesítéssel megbolygatják a természetet, így a pelikánok fészkelőhelyeit. Ami hamis érv volt, elvégre mióta a Tisza jobb partján egyre-másra megjelentek a különféle ipari üzemek, a pelikánok jobbnak látták a zajok és egyéb veszedelmek elől máshova költözni. Idejét se tudták már, mikor észlelték őket legutóbb Szolnok körül. A másik érv az volt, hogy minek másik park a folyó mellé, amikor ott van a vármegyeháza mögött az, amelyik a város nagy szülöttjének, Verseghynek a nevét viseli. Tóth Mór azonban nem hagyta magát, és végül őt igazolta egyebek mellett az is, hogy az átadását követően nem sokkal a Móricliget a szolnokiak kedvenc kiránduló- és sétahelye lett. Igaz, ehhez át kellett kelni a hídon, ami kerülőt jelentett, de hát némi fáradságot megért a gondosan ápolt liget üde zöldjének élvezete.

Ráadásképpen – bár az öndicséret nem kenyerük a szabadkőműveseknek, Tóth Mór még azt követően is, hogy letette a főmesteri kalapácsot, és az Alföld páholy örökös tiszteleti főmesterének választották, érzékelhető büszkeséggel mesélt szolnoki fő művének eme aspektusáról – az a látvány se utolsó, amelyet korábban csak hajóról élvezhettünk, most viszont már elég átsétálni a ligetbe, és megállni a parton, hogy gyönyörködhessünk a megismételhetetlen, és bizton állíthatjuk, egyedi várospanorámában: bal szélen a legrégebbi templomnak, a ferencesnek a tornya, jobb szélen annak jóval fiatalabb testvére, a reformátusoké, középen pedig a legújabb, a zsinagóga. Ez a három templom így együttesen, egymás közelében állva a három felekezet békés és szeretetteljes együttélését hirdeti az idők végezetéig. Mi több, Tóth Mór szerint akár az Alföld páholyt, illetve magát a szabadkőművességet is szimbolizálhatja, elvégre ők sem firtatják sem egymás, sem a hozzájuk jelentkező vallását, egyedül azt követelik meg tőle, hogy higgyen a megszemélyesített Legfelsőbb Lényben, a Világegyetem Nagy Építőmesterében, ám hogy ezt milyen hit szerint teszi, azt rábízzák. Elvégre ősi parancs, hogy a páholyokban vallási és politikai kérdések megvitatása szigorúan tilos.

Egyes testvérek ehhez félig-meddig tréfásan, de inkább komolyan gondolva azt tették hozzá, hogy hasonló okok miatt nem vesznek föl nőket sem, mivel évezredek óta tudható, hogy a férfiak három dolog miatt szoktak hajba kapni, éspedig a valláson, a politikán és a nőkön. Az Istenbe vetett hit megléte azonban természetesen csak szükséges, ám korántsem elegendő föltétele a tagságnak: aki a világosság fiai közé kíván tartozni, annak feddhetetlen, jó hírű, szabad férfinak kell lennie, valamint elegendő szívbéli és észbeli képességekkel kell rendelkeznie ahhoz, hogy a királyi művészet eszméit magáévá tegye. A rend ugyanis gondosan és kellő alapossággal válogat, nem vesz föl mindenkit sorai közé, az erről való döntés során olykor két-három nemleges szavazat is elegendő az ennek többszörösét kitevő igenek ellenében ahhoz, hogy a jelentkező elutasíttassék.

A hálón tehát, ha úgy tetszik, nagyobb lyukak vannak, mint azoknak a halászoknak a halfogó alkalmatosságain, akik a Tabánban laknak, s már hajnalban kieveznek a folyókra,

minden hónap két szombat estéjén pedig – részben megszokásból – megbámulják a kisvendéglőben összegyűlt öltönyös uraságokat, akik egyszerre ünnepélyes és titokzatos arccal ülnek a hátsó traktusban lévő asztal körül (a legenda szerint egykoron maga Petneházy Dávid, Thököly brigadérosa, majd törökverő vitéz is azon könyökölt), miközben körülöttük mindenki tudja az utolsó pultosleánnyal bezárólag, hogy ők a szolnoki szabadkőművesek. A hálós hasonlat mindazonáltal mégsem állja meg a helyét, legalábbis oly módon nem, hogy a közhiedelemmel ellentétben a szabadkőművesség nem toboroz, és nem invitál a soraiba senkit, azaz nem meríti meg hálóját az arra érdemesnek tartottak körében, sőt, az ilyesmit különösen tiltják a rend amúgy is szigorú szabályai. Aki a királyi művészetet akarja mívelni, amennyiben kitartóan keresgél, az előbb-utóbb megtalálja a világosság fiait. Szolnokon ráadásul nem is kell nagyon kutakodni, bemegy a Magyar Király vagy a Nemzeti Szálló éttermébe (de talán az Adler-kocsmában is kérdezősködhet), és némi óvatos sutyorgást követően biztos a nyomára akad a titkolózó uraknak. De az is lehet, hogy az ismerősei körében eleve akad ilyen, elvégre a szellemi élet számos jeles alakja tagja a szövetségnek, némelyik nem is rejtegeti, pláne ha nincs ki elől, miután a kávéházi asztaltársaságban, ahova eljár, mindenki testvér, vagy majd ezután lesz az. A háló tehát mégiscsak létezik, ám nem olyan formában, amilyen a halászoknak van: inkább a pókéhoz hasonlít, ahogyan az láthatatlan szálakkal átszövi az ország szellemi és gazdasági életét. (A politikait csak azért nem, mert a közhiedelemmel ellentétben a szabadkőművesek nem politizálhatnak, noha állítólag a hajdani szép akasztott, a korábban távollétében halálra ítélt, majd a miniszterelnöki címig és a Monarchia külügyminiszteri posztjáig emelkedő, a császárnéval is összeboronált gróf Andrássy Gyula is a szabadkőművesek közé tartozott, mint ahogy Wekerle Sándorról is suttogják, hogy egyike az emberiség templomát építőknek.) Nem véletlen, hogy minden ellenkezés dacára sokan vágynak közéjük, ugyanis a tagság révén nem is annyira szellemi, hanem nagyon is kézzelfogható kapcsolati tőkét és ezzel járó előmenetelt remélnek. Az ember pedig tudvalevőleg gyarló és esendő, időnként képes akár túlságosan sokat is hibázni: lehet bármilyen nemes is az eszme, attól még megtörténhet, hogy a tagság képességei nem érik el az ideák magasságait – olyanok is megkapják a derekukra a hófehér, báránybőrből készült inaskötényt, akikről utóbb kiderül, hogy méltatlanok a kőművesek szerszámaihoz.

És van, aki önmagától futamodik meg. Például az a Weninger nevű fiatalember, aki szabályszerűen beadta a jelentkezését az Alföld páholyhoz, a testvérek az előírásoknak megfelelően megkutatták, a keresőről – így hívják a szabadkőművesek a közéjük, a világosság felé igyekvőket – készült jelentések fölolvastattak, majd a páholy tagsága ellenvetés nélkül megszavazta ennek a kellemes benyomást keltő, csöndes, szerény, ám okos és jóérzésű hírlapírónak a fölvételét, aki többször is említette, hogy noha a Tiszavidék szerkesztőségében dolgozik, ez semmiféle pártosságot nem jelent, a lap neve ugyanis a folyóra és nem másra utal. Ezt követően ki is jelölték az inasavatás napját, amely egyébként különösen jeles alkalomnak számít egy páholy életében, lévén hogy a világosság meglátásának szertartása nem csupán az avatandó számára lesz örökre emlékezetes, hanem azoknak a testvéreknek is rendre ünneplőbe öltözteti a szívét, akik már jóval korábban átélték, és kívülről is sokadszorra látják ugyanezt. A templom elsötétített belseje, a bekötött szemekkel bevezetett kereső, a régi időket idéző kardok, a nehéz öltönyök surrogása, a lassú és mély, nyugodt lélegzetvételek, a gyöngéből fokozatosan erősödő világosság keretezte szertartás volta-

képpen a szabadkőművesség esszenciáját adja, úgyhogy ezekre a munkákra nem csupán a szertartáskönyveket tanulmányozva, hanem lélekben is külön készült a páholy minden egyes tagja.

Nem csoda hát, hogy a meglepődésen kívül idegesség és fojtott düh is kiérződött mindenkiből, amikor Weninger úr nem jelent meg a kijelölt időben, hogy mielőtt a beavatottak sorába lép, profán múltjának utolsó órájában még egyszer átgondolja addigi életét. A percek negyedórákká változtak, a negyedórák féllé, majd egésszé. A testvérek ott álltak teljes díszöltözékben az előírásosan előkészített templomban, és egyre türelmetlenebbül vártak, mígnem Nagy Ödön főmester arra szólította föl a kereső kezesét, hogy vegye le a kötényét, tegye le a szerszámait, és nézze meg, nincs-e odakint az illető az utcán valahol. Talán csak eltévesztette a járást, és most a várkerület zegzugos utcáiban őket keresi.

A megszólított személy, Morvai testvér kiment, majd újabb fertályóra múlva azzal tért vissza, hogy jó volt a főmester testvér megérzése: találkozott a keresővel, valóban itt ólálkodott a ház körül, nem is késett el, ám a megjelölt időpontban nem mert bekopogni.

– Nocsak – nézett erre nagyot a főmester testvér –, éspedig miért nem? Ennyire megijesztettük? Netán más rettentette el tőlünk? Vagy egyszerűen meggondolta magát?

– Magától lépett vissza – válaszolta Morvai testvér. – Helyesebben nem tudta eldönteni, mit tegyen, én pedig azt javasoltam neki, hogy amennyiben bizonytalanná vált, inkább gondolja át még egyszer. Az történt ugyanis, hogy a nagy nap közeledtével erős izgalom lett úrrá rajta, amelyet előbb egy pohárka borral igyekezett csillapítani, később pedig a feszültségét oldandó meglátogatta Julis néni házát. Utána viszont akkora szégyenérzet tört rá, és olyannyira mocskosnak érezte magát, hogy azt gondolta, így nem léphet be a világosság templomába. Mindezeket szépen, becsületesen elmesélte nekem, én meg nem akartam tanácsot adni, nem is adhattam volna, egyszerűen azt mondtam, hogy amennyiben így vélekedik, menjen, és inkább gondolja át magában többször a dolgot, aztán majd meglátjuk, hogyan tovább.

Bár ez nem volt túlságosan illendő dolog, a testvérek közül páran mosolyogtak a bajuszuk alatt. Julis néni háza szintén a várkerületben volt, és bár az efféle intézményeket sokan alapból rossz hírűnek mondják, a városból mégis számosan látogatták, mint ahogy Julis néni is sokat adott mind magának az épületnek, még inkább pedig a nála dolgozó lányoknak a tisztaságára. Ugyanakkor az Alföld páholy célkitűzései közé tartozott a szegények segítésén, a nevelés előmozdításán és a jótékonysági egyletek segélyezésén túl az is, hogy amennyire a testvérek személyes behatásán múlik, visszaszorítsák a káromkodást és a részegeskedést éppúgy, mint a prostitúciót. A páholy rendszeresen támogatott özvegyeket, éhezőket, rászoruló tanulókat és más szegénysorúakat, nem csupán anyagilag, hanem ruha, élelmiszer vagy tankönyv vásárlásával is. Ezenkívül Szolnokon népkonyhát, szegény iskolásokat fölruházó egyletet, menhelyet és rabsegélyezőt alapított és működtetett. Az ember mindazonáltal gyönge és gyakran megbotlik. A város férfilakosságából rengetegen megfordultak Julis néni műintézményében – meglehet, az Alföld páholy tagjai is. Az vesse bárkire is az első követ, aki még soha nem vétkezett. Márpedig ilyen ember kevés van a földön, talán nincs egyetlenegy sem. Weninger úr ügye mindazonáltal most lekerült a napirendről, a fölvétel elhalasztatott, a keresőre van bízva, jelentkezik-e ismét, miután elszámolt a lelkiismeretével. Minden további pedig a páholy döntésén múlik.

A főmester fölszólítására a testvérek letették szerszámaikat. Leszerelték a templom szertartásos berendezését, a kellékeket elhelyezték az erre a célra szolgáló kicsiny oldalsó szobában. Lekerült a helyiség faláról az Alföld páholy hímzett zászlaja is – nem mellesleg egy nővér, Lippe testvér feleségének ajándéka, mert bár a szabadkőművesek nőket nem vesznek a soraik közé, a feleségeket megbecsülik, és a páholy nővéreiként tartják őket számon. Az aznapi munka elmaradt, de ez csupán alkalmi állapot. A szabadkőművesek halk kalapácsütésekkel, a kívülállók számára láthatatlanul, ám a testvérek reményei szerint az eredményt tekintve észrevehető módon dolgoznak tovább.

MAJOROS SÁNDOR

VALAKI MINDIG TÚLÉLI

Azt beszélték, napokon belül kitör a háború. A boltok kiürültek, a kereskedők az ínséges időkre gondolva visszatartották az árut. A pénz értéke is folyamatosan romlott, ezért a piacon is már csak csereberélt a nép. Mindenki azt kínálgatta, amije volt, és szó nélkül eltette, amit érte kapott. Sosem lehet tudni, mit hoz a jövő, és hogy mikor mire lesz szükség.

Mi abból a halból éltünk, amit a folyóból kifogtunk, de akkoriban már alig akadt vevőnk, mert a nép a zsákban tárolható élelmiszert kereste. Babot, lencsét, kölest meg persze lisztet és cukrot. Ez is a háború közeledtét jelezte, bárki megmondhatja.

A bátyámmal és az öcsémmel abban a házban éltünk, amit apánk épített az ártéren. Persze nem volt rá engedélye, de az a senki földje volt. Mi, hárman úgy húztuk meg magunkat itt, mint a kergetett vadak, mert anyánkat már az öcsém születésekor elveszítettük, apánk teteme pedig egy csempészakció után a folyóból került elő már vagy tíz évvel ezelőtt.

A rokonaink vagy elfordultak tőlünk, vagy mi tagadtuk meg őket. Apánk korábbi börtönviseltsége sokat számított abban, hogy ez így alakult, pedig nem követett el olyasmit, amit ne lehetett volna megbocsátani. A folyó és az országhatár – ha akarjuk, ha nem – belerángat bennünket a törvénytelenségbe. Egyszerűen muszáj hozni és vinni mindazt, amire valamelyik oldalon megnövekszik a kereslet. Az ilyesmiért pedig nagyon könnyen lepottyan egy-két év, és ezt a sorsot apánk sem kerülhette el.

Az ártéren nem könnyű az élet, de legalább van mit enni, ha az ember tudja, hol kell elhelyezni a varsákat, és mi ezt a tudást nagyon hamar elsajátítottuk. A testvéreimet erről soha nem faggattam, de a válság előtti időkben ők is éppen olyan elégedettek lehettek, mint én.

Az öregek állítólag megérzik az időjárás változását, mi, fiatalabbak pedig a csontjainkban hordoztuk azt a sejtést, hogy a kínok kínja előtt állunk. Azt hallottuk, hogy már a katonaság is mozgolódik, a nép pedig előszedegeti a kazlakból a régi, világ-

háborús fegyvereket. De úgy viselkedtünk, mintha minden rendben lenne, pedig a folyó közepén ott húzódott az országhatár, mögötte pedig az ősi ellenség.

Egyik nap, amikor a bátyám meg én a piacon ácsorogtunk, megszólított bennünket egy idegen. Középkorú férfi, szürke kabátban, mintha a városból érkezett volna, de a ruháján sárfoltok éktelenkedtek, ami arra utalt, hogy nemrég az árterületen kóborolt.

– Maguk halászok? – kérdezte, miközben a cipőjét az egyik halaskosárhoz ütögette.

A bátyám rápillantott, de nem szólt.

– Volna egy munka maguknak – folytatta a férfi, és közelebb lépett. – Át kéne vinni valamit a folyón.

Mindketten tudtuk, hogy ha ez a beszélgetés illetéktelen fülekbe jut, mi is úgy végezzük, mint az apánk.

– Mi volna az? – kérdezte a bátyám a fogai között szűrve a szót.

– Egy láda – mondta az idegen.

– No és mi van abban a ládában? – faggatózott a bátyám.

– Az ne érdekelje – válaszolt a férfi, miközben cigarettára gyújtott. A mozdulatain látszott, hogy ideges. – A lényeg, hogy a küldeménynek holnap virradatig meg kell érkeznie a túloldali város főterére. Harmincezret adok érte, valutában. A felét most, a másik felét akkor, amikor átadják a ládát.

Az ilyen ajánlatokkal sosem árt az óvatosság, mert a bűn mezejére viszik az embert, de amikor a férfi elővette a pénzt, a bátyám szemében megcsillant az érdeklődés. Rám nézett, aztán vissza az idegenre. Nem mondott sem igent, sem nemet, csak lehajolt, kivett a kosárból egy szép nagy pontyot, és átadta az idegennek. Az pedig viszonzásul a kezébe nyomta a bankjegyeket. Pár lépés távolságból úgy tűnhetett, kiszolgáltunk egy vásárlót.

– A ládát ma este, sötétedés után valaki leteszi a gátra – mondta az idegen. – Vigyázzanak, nehogy baj történjen vele, és ne is próbálják fölfeszíteni, mert ha igen, visszajövök.

Halványan elmosolyodott, aztán sarkon fordult, és kezében a ponttyal elvegyült az emberek között.

A piacozást azonnal befejeztük, és rohantunk haza. Az öcsénk egy hosszú bottal és némi rézdróttal éppen áramot próbált lopni a gát mögötti vezetékről, de a bátyám ráparancsolt, hogy hagyja ezt abba. Elmondta neki, mi a fejlemény.

– Ki tudja, mi van abban a ládában – vakarózott az öcskös. – Még az is lehet, hogy fegyver.

A bátyám azzal vágott vissza, hogy igen, ez megeshet, de abból a harmincezerből vehetnénk néhány zsák lisztet meg babot, hogy mire a háború kitör, legyen tartalékunk. Ez lecsöndesítette az öcsénket, bár látszott rajta, hogy továbbra is duzzog. De amikor besötétedett, ő is kiállt velünk a ház elé, és várta a titokzatos szállítmányt.

Az órák egyre csak múltak, és nem történt semmi. Már vaksötét volt, amikor végre kocsizörgést hallottunk a gát felől. Rohantunk a hang felé, ahogy csak bírtunk, de mire fölértünk a töltésre, már visszafordult, és eltűnt az éjszakában. Ott feketéllett viszont a láda.

Az éjszaka sötétje mélyebbnek tűnt, mint valaha. A holdat sűrű felhők rejtették, a folyó pedig olyan baljósan zúgott, mintha figyelmeztetni akart volna egy minden korábbinál nagyobb veszélyre. Olyan érzésem támadt, hogy az éjszaka hatalmas teste mozdul meg a fejem fölött.

A bátyám föllobbantotta az öngyújtóját. A láda ott feküdt a gát tetején, ahogy az idegen ígérte, de valami nem stimmelt vele. Túl hosszú és túl keskeny volt ahhoz, hogy valóban

láda legyen. Furcsa simasága, a lecsapott két vége meg az ugyanilyen módon kialakított oldalai gyanakvást keltettek. A bátyám közelebb vitte hozzá a lángot, aztán fölegyenesedett.

– Ez egy koporsó – mondta.

Az öcskös úgy lépett hátra, mintha kígyó mart volna belé.

– Ez… ez nem normális – mondta halkan, de határozottan. – Ki akarhat egy koporsót átvitetni a folyón? És főleg miért?

A bátyám elnézett valahová a túlsó part felé, ahol a megbízónk ezt a visszatetsző küldeményt várta.

– Nem nyithatjuk ki – mondta lassan, mintha önmagát próbálná meggyőzni. – Ezt mondta a pasas. Ha kinyitjuk, visszajön. És ha nem visszük át, akkor is.

– És ha így is visszajön? – vitatkozott az öcskös. A hangja most már nem remegett, hanem dühösen pattogott. – Ez az egész egy őrültség! Miért nem árulta el, mi van benne?! Mi van, ha valami… valami olyasmit szállítunk, amiről jobb lenne nem tudni?

A bátyám hosszú ideig hallgatott. A felhők közül kibukkanó hold éles árnyékokat vetett az arcára. Végül rám nézett, és azt mondta:

– A pénz fele már nálunk van. Ha nem csináljuk meg, visszajönnek. És akkor nem kérdezni fognak.

Az öcskös idegesen a hajába túrt.

– És ha megcsináljuk? – kérdezte. – Ha átvisszük, és kiderül, hogy valami rosszat tettünk? Hogy részei lettünk valaminek, amit nem is értünk?

Mind a ketten tudtuk, hogy igaza lehet, de a kérdései nem változtattak a helyzeten. A döntést meg kellett hozni.

Végül a bátyám volt, aki ezt megtette.

– Csináljuk. Vigyük át.

Az öcskös meg sem mozdult, de én odaléptem, és segítettem megemelni a koporsót. Furcsán könnyűnek tűnt, legalábbis apámához képest, mert mostanáig az volt az egyetlen koporsó, amit cipeltem. A lakkozott fából áradó érthetetlen hideg szó szerint a mellkasomra tapadt. Mintha azt jelezte volna, hogy ez nem csak egy tárgy, hanem a túlvilág egy darabja.

A vízállás szerencsére alacsony volt, a gázlónál a folyó csak a térdünkig ért. Nagyon könnyen átjutottunk a túloldalra, de nem észrevétlenül: a gát tetején járkált valaki. Halk, susogó léptek, a kavicsokon csikorgó cipőtalpak. Ösztönösen megdermedtünk.

– A koporsót! – suttogta a bátyám, és a nádas felé mutatott.

Nem volt időnk megfontolni, hova rejtjük el, csak betoltuk a sűrűbe, és otthagytuk. Éppen jókor, mert a gát tetején mászkáló alak fölfedezett bennünket.

– Tán csak nem a három testvér? – szólalt meg az árnyék, olyan hangon, amely egyszerre volt nyájas és gyanakvó.

A finánc volt, akit jól ismertünk. Valaha ő is halászott, és ugyanúgy átjárogatott a határon, ahogy mi, de aztán a szomszéd ország finánca lett, és bár az ottani hatóságnak dolgozott, nem felejtette el a múltját. Ez tette őt veszélyessé. Tudta, hogyan gondolkodunk, és minden apró hazugságot azonnal lefülelt.

– Mi járatban ilyen későn? – kérdezte. A zseblámpáját nem kapcsolta be, csak állt, mint egy kísértet.

– A szokásos – mondta a bátyám. – Néha éjszaka jönnek a legjobb fogások.

A finánc fölnevetett, de a hangja nem volt őszinte.

– Éjszaka? A senki földjén? Halászháló nélkül? Hát, nem semmi.

Az öcsém idegesen rándult egyet, de oldalba böktem, hogy maradjon veszteg. A bátyám eközben higgadtan folytatta:

– Gondoltuk, megnézzük, van-e itt uszadék, amit fel lehetne szedni. Tudja, hogy van ez.

A finánc közelebb jött, és végigmért bennünket. A sötétben is látott, mint a macska, és a szeme minden apróságot észrevett. Tudtam, hogy a csizmánkra tapadt friss iszapot bámulja, aztán a levegőbe szimatolt, mintha szagot keresne.

– Uszadékfa, mi? – ismételte, majd a nád felé fordult, ahol elrejtettük a koporsót. – És ott mi van?

A nád eddig halkan muzsikált a szélben, de most mintha a húrok közé csapott volna.

– Ott? – kérdezett vissza a bátyám. – Nincs ott semmi. Néha beleakad a nádba valamilyen hulladék, de nem hiszem, hogy ma érdemes volna ott keresgélni.

A finánc úgy tett, mintha gondolkodna. A csend, amely körülvett bennünket, nehezebb volt, mint a koporsó.

– Tudják, fiúk – szólalt meg végül –, ez a partszakasz nagyon veszélyes mostanában. Hirtelen nagyon megnőtt itt a forgalom. Olyat is hallottam, hogy az itteniek diverzánsokat láttak átkelni, ládányi fegyverrel.

Az öcskös nem bírta tovább.

– Mi nem csináltunk semmit! – tört ki belőle.

– Nem mondtam, hogy csináltak volna. Csak azt, hogy vigyázzanak. Az ember néha rosszkor van rossz helyen. És ha talál valamit... – a finánc tekintete újra a nád felé kalandozott. – Nos, azt jobb, ha időben jelenti.

A szívem olyan hevesen vert, hogy attól féltem, meghallja. De a bátyám továbbra is higgadt maradt.

– Pontosan. Ezért is jöttünk ide. Hogy ne zavarjunk senkit, és minket se zavarjanak – mondta.

A finánc bólintott, aztán megfordult, mintha távozni készülne.

– Helyes. Akkor én sem zavarok tovább. De ha netán mégis lenne valami... – itt egy pillanatra megállt, és visszanézett ránk –, tudják, hol találnak.

Azzal elindult vissza az ösvényen. Mi csak akkor mertünk megmozdulni, amikor már a lépéseit sem hallottuk.

– Huh, ez nagyon közel volt! – eresztette ki magából a szuszt az öcskös, miközben a bátyám a nád felé indult, hogy ellenőrizze a koporsót.

– A veszély elmúlt. Tovább kell mennünk – mondta halkan, de érthetően.

Óvatosan belegázolt a vízbe, aztán hirtelen megállt és hátrafordult.

– Nincs itt! – mondta fojtott hangon.

– Hogy érted ezt? – kérdeztem, és odasiettem. A sötétben szinte semmit nem lehetett látni, de a bátyám idegessége többet mutatott egy erős fényű elemlámpánál. Átkutattuk az egész nádast, hiába: a koporsónak nyoma veszett.

– Talán nem is ide rejtettük – mondtam bizonytalankodva, de a bátyám a fejét rázta.

– A sodrás ragadta el – jelentette ki. – Könnyű volt, és vízhatlan, most már a folyó viszi.

Egy pillanatig néma csend telepedett ránk. A gondolat, hogy a koporsó most valahol a sodrásban kering, maga volt a borzalom.

– Most mi a fenét csináljunk?! – tört ki belőlem a kétségbeesés. – Ha nem találjuk meg, az a pasas kinyír bennünket!

– Előbb fogd be a szád – förmedt rám a bátyám. – Gondolkodni kell, nem pánikolni.

– Gondolkodni?! – lépett oda az öcskös. – Az a rohadt koporsó valahol a folyón úszik, mi meg itt állunk, mint a hülyék!

– Csend legyen! – mordult rá a bátyám, és a folyóra mutatott. – Tudjuk, merre tart. A sodrás délre viszi, a hídhoz, ahol a zsilip van. Ott majd szépen fennakad, és kihalásszuk.

– A hidat már egy ideje katonák őrzik! – vetettem közbe.

– Akkor imádkozz, hogy ne legyen náluk lámpa – felelte a bátyám.

Elindultunk a zsilip felé, de az ösvény keskeny volt, és alig járható. A fák gyökerei állandóan az utunkba akadtak, szinte tapogatózva kellett haladnunk. A hold eltűnt, a csillagokat felhők takarták, mintha az ég is ellenünk fordult volna. Csak a zsilip zúgása jelezte, hogy közeledünk a hídhoz.

– Ha meglátják a koporsót, nekünk annyi – suttogta az öcskös, de mindketten válasz nélkül hagytuk.

Közben végig úgy éreztük, valaki figyel minket. A szél is fölerősödött, és a nádas suttogása átalakult vadállatot idéző morgássá, amihez a víz zúgása is csatlakozott. Minden nesz arra emlékeztetett, hogy nem vagyunk egyedül.

Ahogy közeledtünk a zsiliphez, a zajok egyre tisztábbak lettek. A víz erősebben és határozottabban csapódott a kövekhez, ami egyértelműen a növekvő mélységről árulkodott. A híd sötét körvonalait egy halvány, kékesfehér derengés vetítette rá az égre, mintha valaki keresőfénnyel pásztázta volna a környéket.

– Ott van! – mutatott előre a bátyám, és valóban: a sodrásban ott bukdácsolt a koporsó. Lassan közeledett a zsiliphez, miközben az örvény úgy forgatta, tekergette, ahogy a haláltáncot az ember elképzeli.

– De a hídon járkál valaki! – suttogta az öcskös, és a fény felé mutatott.

Egyszerre kellett volna cselekednünk és rejtve maradnunk, de nem tudtuk, mi a helyes lépés. A koporsó a sodrásban táncolt, a fénysugár pedig egyre közelebb ért hozzá.

– Most vagy soha! – mondta a bátyám, és begyalogolt a folyóba.

Dermedten néztük, ahogy nyakig merül a szurokszerű vízbe, majd mint a vidra, úszni kezd a koporsó felé. Nem féltettük, mert kiválóan úszott, de kiderült, hogy a hídon nem csak egy katona őrködik. Ahogy a fény odavetődött, észrevettük, hogy hárman vannak. Az egyik a fegyverét lazán a vállára akasztva állt az őrbódé előtt. Egy másik a korlátnál könyökölt, és a harmadik az, akit idejövet észrevettünk. A bátyám ezt nem tudhatta, csak úszott, kitartóan és határozottan, amíg bele nem csimpaszkodott a csónakként sodródó koporsóba.

Odasúgtam az öcsémnek, hogy ha észreveszik, biztosan rá fognak durrantani. Megnyugtatott, hogy ne szarjak be, ezek most nem használhatnak fegyvert. Itt, a határon egyetlen lövés is elég ahhoz, hogy elszabaduljon a pokol, és ezt ebben a pillanatban még senki nem akarja. Legfeljebb ráüvöltenek, hogy kifelé a vízből, és adja meg magát, de ő nem lesz köteles engedelmeskedni. Valójában ez az időszak a legkedvezőbb az ilyen akcióra, mert ha nem lenne ez a háborús hisztéria, simán lepuffanthatnák.

Ez az érvelés mindent megváltoztatott, mert attól kezdve úgy lestük a bátyámat, mintha mindez egy tét nélküli mutatvány lenne. Persze, nem esett volna jól, ha fölfedezik, de az élete legalább nem forgott veszélyben. Az pedig régi igazság, hogy ha az ember legyőzi a félelmeit, a szerencse is mellé szegődik. A pásztázó fény másfelé vette az irányt, és a hold sem bújt ki a felhők közül, de bárhogy is áltattuk és nyugtattuk magunkat, nagyon

megkönnyebbültünk, amikor a bátyám lihegve és kimerülve, de végre lerogyott mellénk a töltés oldalára.

Ekkor valami váratlan történt. A felhők, amelyek eddig könyörületesen eltakarták az eget, hirtelen szétnyíltak, és a telehold hideg kegyetlenséggel csapott le a folyóra. Úgy hevertünk ebben a világosságban, mint a bábuk a színpadon. A katonák rögtön meg is láttak bennünket. Az egyikük rekedt hangon felkiáltott, és a reflektor fénye ránk terelődött.

Az öcskös riadtan kapkodta a fejét, de a bátyám csak a koporsót rángatta maga után, amikor a bokrok oltalma felé igyekezett. Ekkor csattant el az első lövés. Olyan erős volt, mintha az ég szakadt volna ketté. A második mellettem csapódott bele a sárba.

– Fussatok! – üvöltött ránk a bátyám, de enélkül is, mint a nyulak, rohantunk be a bozótosba. A bátyám a koporsó egyik végét, én a másikat ragadtam meg, és vonszolni kezdtük. A golyók a fülünk mellett fütyültek, de egyik sem talált, és bár a katonák még akkor is lövöldöztek, amikor már elrejtett bennünket a rekettyés, úgy éreztük, a nehezén túl vagyunk.

Csakhogy az utat mostantól nem használhattuk, a mocsaras talajon meg minden lépés maga volt a gyötrelem. Hol cipeltük, hol toltuk vagy vonszoltuk a koporsót, ami minduntalan beleakadt egy-egy ágba, gyökérbe vagy buckába. Sajgott minden porcikánk, és úgy gőzölögtünk, mint a kísértetek. A sötétség visszahozta az eddig száműzött zajokat is. Távolról, de tisztán hallottuk a rövid, katonás parancsszavakat, meg azt a lármát, amit egy sebtében kialakított üldözés létrehozhat. Remegtünk a kimerültségtől meg a félelemtől. A bátyám hangosan zihált, de nem állt volna meg a világért sem, én pedig még mindig a reflektor fényét kerestem, mert attól féltem, hogy bármelyik pillanatban rajtunk üthet.

A folyó zúgása közben elhalkult, de a levegőben még mindig ott lógott a halál hideg jelenléte. És ezzel még korántsem ért véget a szenvedés. A koporsó súlya elviselhetetlenné vált, az iszap béklyóba kötötte a lábunkat, a tüskés bozót ostorként verdesett, de nem adhattuk fel. Messziről hallottuk a katonák kiáltásait, néha nevetést, néha dühös utasításokat, és a lámpák fénye időnként végigsöpört a tájon, mintha a célt keresnék.

– Ennyit arról, hogy nem lőhetnek ránk – súgtam oda az öcskösnek, de nem válaszolt. Miért is tette volna? Én voltam az ostoba, hogy nem vettem figyelembe azt, hogy a zsilip és a fölötte átívelő híd egy mellékágon van. Az országhatár a főmederben húzódik, és az messze van innen. De közben arra is gondoltam, hogy mozgásban kell maradnunk. Ha megállunk, elveszünk.

A mocsár legmélyebb, legalattomosabb részén kellett átküzdenünk magunkat. A sár felkúszott egészen az állunkig, rátapadt a mellkasunkra, és minden mozdulattal éreztük, hogy az anyaföld magába akar minket fogadni. De a növényzet egyre sűrűbb lett, és végül találtunk egy ösvényt, amelyen könnyebb volt a járás. Ezen vánszorogtunk a város felé, amelynek már látszottak a fényei, ám egyelőre csak a látóhatár peremén. Ekkor történt, hogy az öcsém, aki eddig sem jeleskedett a koporsó cipelésében, tologatásában, mind jobban lemaradozott. Először azt hittem, a fáradtság győzte le, de aztán meghallottam, hogy felnyög, majd halkan elvágódik.

Megfordultam, és a sötétben is kivehetően láttam az öcsköst, ahogy a földön fekszik. Nem szólt semmit, de a légzése szaggatott volt, mintha minden levegővételért küzdenie kellene.

– Álljunk meg – nyögte. – Nem bírom tovább.

A bátyám mellé térdelt, és a karjánál fogva megpróbálta fölsegíteni, de észrevette, hogy

az öcskös arca éppen olyan sápadt, mint a holdvilág, a homlokán meg gyöngyözik a verejték. Most már mind a ketten láttuk, hogy valami nagyon nincs rendben.

– A kurva életbe! – sziszegte a bátyám, és óvatosan szétnyitotta az öcsénken az inget. Az üldözőinkkel mit sem törődve elővette az öngyújtóját, és a markával eltakarva meggyújtotta. Éppen annyi fényt adott, hogy megláthattuk az öcsém oldalán a sebet: egy apró pötty volt, amelyből vér szivárgott. A másik oldalon viszont nem volt kijárati seb. Mindketten tudtuk, mit jelent ez: a golyó benne maradt. És ami még rosszabb: ez belső vérzés.

Az öcskös meg sem próbált föltápászkodni.

– Nem érzem a lábam – mondta halkan.

Bátyám az arcát egy pillanatra a tenyerébe temette, mintha pókhálót próbált volna ledörgölni. Amikor megint rám nézett, a szemében már ott volt a döntés súlya:

– Orvost kell keresnünk – mondta. – Azonnal.

– Így nem jutunk el a városig – ellenkeztem. – Túl messze van. És ha ott meglátnak bennünket...

A bátyám ezt meg sem hallotta. Fölegyenesedett és körbenézett. A növényzet balra is, jobbra is áthatolhatatlanul sűrű volt, de a távolban valami halvány derengést láttunk. Egy tanyasi ház fényei voltak, elég közel ahhoz, hogy odaérjünk.

– Ott majd szerzünk járművet – rendelkezett a bátyám.

– És a koporsó? – kérdeztem.

– Le van szarva – mondta gyűlölködve.

A tanya nem volt messze, de az út hosszabbnak tűnt, mint az, amit idáig megtettünk. Az üldözőink lármája itt már nem hallatszott, és az elemlámpák fénycsíkjai sem cikáztak a fejünk fölött. Ha nem történt volna ez a baj, még biztonságban is érezhettük volna magunkat.

A ház egy fehérre meszelt kis épület volt, a kertjében néhány kopár fa és egy rozoga kút állt. Baljós csend vette körül, mintha az idő itt megállt volna felette.

A bátyám az ajtóhoz lépett, és erőteljesen bekopogott. Az első pillanatban nem történt semmi, aztán megjelent egy öregasszony. Ráncos arca gyanakvó volt, de amikor meglátta a földre fektetett öcsénket, elkomorult.

– Segítség kell – mondta a bátyám azon a nyelven, amit mind a ketten csak törtünk.

Az asszony nem szólt semmit, csak kinyitotta az ajtót, és intett, hogy vigyük be a beteget. Egy faágyas sarokkal kiegészített konyhába léptünk. Az öcsköst óvatosan ráfektettük az ágyra, miközben az asszony kevés rongyot meg egy üveget tett az asztalra. Valamilyen alkohol lehetett, talán házi pálinka, de az öcskös ekkor már nem volt magánál. Tehetetlenül álltunk fölötte. Engem a sírás kerülgetett, a bátyám meg csak állt, összeszorított szájjal.

– Fejezzük be, amit elkezdtünk – mondta végül, és ez úgy hangzott, mint egy búcsúzás.

A testvérünket az öregasszony gondjaira bíztuk, de tudtuk, hogy most látjuk őt utoljára. Nem vagyok képes szavakkal kifejezni azt az érzést, amivel követtem a bátyámat, aki odakint rágyújtott, és kijelentette, hogy ezt a dolgot már csak az öcskös miatt sem szabad félbehagyni. Kell hogy legyen valami értelme ennek az egésznek, de hogy mi, azt akkor fogjuk megtudni, ha a koporsót eljuttatjuk a célba. Homályos magyarázkodás volt, és nem is érdekelt. Közömbösen tűrtem, hogy odarángasson ahhoz a kétkerekű kordéhoz, amit az istálló mellett talált. A fémváza csupa rozsda volt, a farészei pedig repedezettek, de még

tartották magukat. Erre pakoltuk rá a koporsót, és indultunk vele a most már valóban közelinek tűnő város felé.

Ekkor hallottuk meg a motorzúgást. A hátunk mögött éledt, és gyorsan erősödött. Futottunk a kordéval, ahogy bírtunk, de a lárma szinte körbevett bennünket. Kiabálás, kutyaugatás, járművek moraja szaggatta darabokra az éjszakát, mintha a pokol szabadult volna el.

– Gyorsabban, még gyorsabban! – ösztökélt a bátyám, és mint a madzagon rángatott bábu, engedelmeskedtem. Olyan volt az egész, mint egy lázálom: a házak faláról bő sugárban ömlött rá a kövezetre a lámpák fénye, ám a város teljesen kihalt volt.

Egy régi, elhagyatott épület elé értünk, az ajtaja félig nyitva, mintha várt volna bennünket. A bátyám belökte az ajtót, és intett, hogy húzzuk be a kordét. Egy régi raktár lehetett, a falakat penész, a padlót törött ládák és rozsdás fémhulladék borította. A szívverésünk szinte visszhangzott a csendben, de tudtuk, hogy ez csak illúzió. Az üldözőink percek alatt ránk fognak találni.

A bátyám az ajtó résein át kinézett az utcára, és megállapította, hogy az a tér, ahol le kell adnunk a koporsót, már csak egy utcányira van. Alig száz métert kellett volna megtenni, ám az több volt, mint lehetetlen.

Hirtelen visszafordult, és előhúzta a kését a kabátja alól. Nem értettem, mi a szándéka, de aztán megláttam rajta azt a rideg eltökéltséget, amit eddig csak életemben egyszer, az apám arcán fedeztem föl.

– Én kimegyek, és magamra vonom őket, te pedig szedd össze minden erődet, és fuss el a kordéval a térig! Meg tudod tenni.

Döbbenten néztem rá.

– Ez őrültség! Nem hagylak itt!

A bátyám halkan felnevetett, de a hangja szomorú volt.

– Nem árthatnak nekem. Nálam nincs semmi. Pár nap börtön meg nem a világ. De ha nem juttatjuk célba a koporsót, akkor mindez hiába volt.

Nem akartam elhinni, hogy a bátyám tényleg ezt tervezi, ám a kezembe adta a kést, apám régi halászkését, és a vállamra tette a kezét.

– Ne vitatkozz. Csak maradj életben. Ez az egyetlen, ami számít.

Eszembe jutott, hogy apánk szóról szóra ugyanígy búcsúzott tőlünk. Ugyanígy csillant meg a kezében a penge, és ugyanígy adta át a felelősség súlyát annak, akinek ezt el kellett fogadnia. És őt sem láttuk soha többé.

A bátyám megölelt, majd szó nélkül kilépett az ajtón. Még láttam, hogy az alakja eltűnik, amikor meghaladja a lámpák fénykörét, de aztán fölerősödött a kutyaugatás, és ez jeladás volt, hogy muszáj elindulnom. A kést az övembe dugtam, és kivonszoltam a kordét az utcára. Sokkal könnyebben gurult, mint hittem. Igaza volt a bátyámnak, futni is képes voltam vele a tér irányába.

Ez volt az a pillanat, amikor már nem éreztem a fáradtságot. Szinte repültem a koporsóval, mint egy démon, akire nem érvényesek a tér és az idő szabályai. A házak mögött lövések durrogtak, és valahol fölbőgött egy teherautó motorja is, de a város továbbra is kihalt maradt, mintha kijárási tilalom ülne az utcákon.

Így jutottam el arra a térre, ahol a szökőkút sziluettje halványan rajzolódott ki a foghíjas lámpafényben. Már nem érdekelt semmi, csak hogy letehessem végre azt az átkozott koporsót. Nem is törődtem vele, hogy ér földet, egyszerűen csak lehajítottam, azt sem

bánva, hogy esetleg darabokra törik. De kibírta. Kissé viseltes volt, tele karcolásokkal, itt-ott kiszálkásodva, bemocskolódva, de az volt, aminek lennie kellett.

Elkapott a düh: a keserves úristenit a világnak! Ezért a kofferért halt meg az öcsém, és ezért bánnak úgy el a bátyámmal, mint egy terroristával? Az a rengeteg fájdalom és szenvedés egy nyomorult koporsóért? És még azt sem tudjuk, mi van benne!

A díszkút rozoga kerítéséről lefeszítettem egy vasrudat. A harag, a keserűség és a tehetetlenség elegye hajtotta a mozdulataimat. Csak egy célt láttam magam előtt: meg akartam tudni, miért kellett ennyit szenvednünk e miatt a rohadt láda miatt. Az ujjaim remegtek, ahogy a vasrudat megmarkoltam, de az első ütés tompán csattant a koporsó vaskemény tetején. A fedél mintha kinevette volna a próbálkozásomat.

Még egyszer, kétszer, talán tízszer is lesújtottam, aztán a fáradtság úgy csapott le rám, mintha az ég szakadt volna a vállamra. A rudat szorító kezem csúszott az izzadságtól, a szívem őrülten kalapált, és éreztem, hogy a vér forrón lüktet az ereimben.

– Nyílj már ki, te átkozott! – kiáltottam, és egy utolsó, kétségbeesett lendülettel, minden maradék erőmet beleadva még egyszer odacsaptam. A fa egy éles reccsenéssel végre megrepedt. A résbe gyorsan belemélyesztettem a vasrudat, és ránehezedtem. A koporsó fedele roppant egyet, de nem nyílt ki teljesen. Még több erő kellett. A düh már az eszemet is elvette. A fogaim összeszorultak, ahogy veszett vadként birkóztam a ki tudja mivel edzett, erősített fával, miközben az izmaim égtek a kimerültségtől. Már szinte nem is tudtam magamról, amikor a fa ellenállása végre megtört, és a fedél hangos csattanással félrecsúszott.

Lerogytam a földre, szinte magam sem hittem el, hogy sikerült. Alig kaptam levegőt, az ujjaim elzsibbadtak, de elértem, amit akartam. Ám az elém táruló látvány úgy vert mellbe, hogy kis híján elájultam.

A koporsóban nem volt más, csak egy kevés finom, szürke homok. Nem akartam elhinni, hogy ezt kellett idecipelnünk. Csak egy magyarázat létezett minderre: az a szürke kabátos valami miatt el akart bennünket veszejteni, és ezt a módszert találta ki. Penészes dohányt hoztunk át neki a vízen? Vagy az arany volt hamis, amit jó áron megkapott? Ki emlékszik már minden régi ügyre?

Megragadtam a koporsó szélét, és belenyúltam. A homok szinte menekült az ujjaim közül, de valami keményet is megérintettem. Egy csont volt, emberi combcsontnak tűnt. Több száz éves lehetett, a felületén ott sorakoztak az idő által hagyott nyomok és a mulandóság erejét bizonyító repedések. A dühöm elillant, helyét valami dermesztő felismerés váltotta fel.

Ekkor egy kezet éreztem a vállamon. Fölpillantottam, és ott állt a finánc. Az arca árnyékban volt, de a hangját azonnal megismertem.

– Figyelmeztetni próbáltalak – mondta halkan, szinte sajnálkozva. – Mást ott nem tehettem, mert szemmel tartottak.

Nem szóltam semmit, csak nézegettem a csontot. A finánc pedig folytatta:

– Tudod, mi ez? Az ország szíve. A múlt. Az, amivel az embereket meg lehet mozgatni, ha más már nem működik.

Eszembe jutott az régi legenda, amelyet gyerekkoromban hallottam: ez az ország valaha a miénket is meghódította, és amikor ennek vége lett, egy nagy hősük földi maradványai nálunk rekedtek. Az a híres ereklye volt, amit azóta is kitartóan követeltek, de mi soha nem

adtuk át. És most itt tartottam a kezemben.

– Most már mindenük megvan – folytatta a finánc, és a hangjában keserűség bujkált. – Nem ez dönti majd el a háborút, de ez lesz az, amiből erőt meríthetnek, ha elhúzódik.

Visszaejtettem a csontot a koporsóba, és éreztem, hogy a tehetetlenség jeges súlya nehezedik rám. Tudtam, hogy csak perceim vannak hátra, talán annyi sem. De már nem számított. A földön ültem, a koporsó mellett, és csak arra gondoltam: vajon a finánc ismerte-e azt a szürke kabátos embert, aki ellenünk dolgozott? Ismernie kellett, mert most már biztos, hogy a mi emberünk volt ezen az idegen földön, és bár ezt nekünk is folyamatosan jelezte, nem akartuk vagy nem tudtuk észrevenni.

A finánc halkan, szinte észrevétlenül hagyott magamra, mint aki elvégezte, amiért jött, és a környék megtelt imbolygó árnyékokkal.

Nem mozdultam. Már nem volt hova futnom. Csak ültem ott, a koporsó és a homok fölött, kezemben az apám késével. Arra gondoltam, hogy talán már nem is a hősök csontjai számítanak, hanem azok, akik képesek elhinni, hogy számítanak.

SAÁD KATALIN

SZERETET NÉLKÜL

Negyvenöt esztendeje lettem tanyatulajdonos. A Tiszazugban. Szomszédainkkal hamar összecimboráltunk. Beültek mellénk a Zsiguliba – a párom vezetett –, és összehoztak bennünket jó ismerőseikkel, a közeli, tíz kilométerre lévő településen pálinkafőzdét működtető Szmutkó Mihályékkal. Az évek során mind bensőségesebbé vált kapcsolatunk a családdal. Már-már barátivá. Mihály, Esztike s a lányuk, Gizi. Szmutkó a minap töltötte be a kilencvenkilencet. Régóta hajtogatta: „Meg kéne már halni!" Csak az odavezető úttól tartott. Alighanem kegyes volt hozzá a kaszás: a születésnapján Mihály fölült a kistraktorjára, és rendet rakott a háza körüli gyümölcsösben. Két napon át munkálkodott. Akkor mentőt hívtak hozzá. Újabb két nap múlva óhaja meghallgatásra talált.

Ez idő szerint nem élek a tanyán, de véletlenül éppen ott időztem. Ahogyan szoktam, ezúttal is bejelentkeztem telefonon Szmutkóékhoz, látogatóba. Akkor értesültem a friss halálhírről. Szíven ütött. Bár Mihályt már nem ölelhettem át, özvegyének annál nagyobb szüksége volt egy baráti ölelésre. Esztike kilencvenhét éves. A lányától kértem engedélyt a vizitre. Nem volt szíves. Érthető: a mama súlyos beteg. Effélékkel próbált hárítani: „Olykor eszelősen ordítozik", „Már alig van magánál", „Szerintem meg se ismer". Erősen bíztam benne, hogy az idős asszony mégis rám ismer majd. Nem hagytam magam lebeszélni, megállapodtunk. Reggel nyolckor az anyjánál van a gondozónő, az majd beenged meg kienged. Ennek tudatában nyolc óra után pár perccel megjelentem a kapuban.

A pálinkafőzdét már rég nem az elhunyt gazda, Szmutkó Mihály működtette. Eleve a lánya, Gizi megélhetésére létesítette, s amint elkészült, a lányát maga mellé rendelte segítségnek. Meg hogy mielőbb beletanuljon az új mesterségébe. Nyomban ott kellett hagyja a gyógyszertárat, ahol asszisztensként dolgozott. Engedelmeskedett az apa akaratának. Eltelt kevéske idő: újra engedelmeskednie kellett, s nem követhette a szíve szavát. A snájdig egyenruhás pénzügyőr a szükségesnél gyakrabban érkezett ellenőrizni Gizi pálinkafőzői ténykedését. Mihály pont ezt nem akarta. Egy pénzügyőr vőt. Gyorsan körülnézett a településen: ki legyen a veje? Olyasvalaki kell, aki görgetni tudja a cefrés hordókat, elvégzi a felöntéseket, amellett nem egy felkapaszkodó figura. Van mit a tejbe aprítania. Elindult vőkeresőbe.

Hamar talált is egy fiatalembert, aki alkalmasnak tűnt. Egy kovácsmester sarját. Kollár Dezsőt. Egyke, ahogy az ő lánya is. Nem porlik szét a vagyon. Bár kitanulta apja mellett a vaskovácsoló szakmát, nem azt űzte. „Túl mívesen dolgozik, fölkopna az álla" – tudatta magyarázatul a kovácsmester. Ezért aztán a vasútnál szerzett állást a fiának. Az anya azonban előhozta fiacskája szebbnél szebb kovácsoltvas műremekeit – a vizsgatárgyait –, dicsekedni akart velük. Ugyan már, érdekelte is Szmutkó Mihályt! Neki se Kollár Dezső lassan kiforró kézműves tehetsége kellett! Aki a tárcsát emelgette a helyi állomáson: indulhat a vonat! Sikeresen belecsábította a Szmutkó-vagyonba. Mert Mihálynak akkorra már százhektárnyi termőföldje is összejött pazar pálinkafőzdéje mellé. A rendszerváltás segítette hozzá, ő maga azon készült

gazdálkodni. A Kollár fiú is rendelkezett ingatlannal. Nem is akármilyennel. Egy még nem teljesen kész emeletes kőháza emelkedett a település második legfontosabb betonútja mentén. Amelyik a vasútállomásra visz. A ház készen volt, csak a kerítése meg az erkélykorlátja hiányzott. „Mert Dezső még meg akarja álmodni a mintát, hogy milyen is legyen" – csúfolódott az apa. De a fiú tudta, milyet akar: amilyen senki másnak nincs! Mindegy, ez nem számít. A lényeg, hogy nem nincstelen. A parti létrejött, megtarthatták a lagzit.

Mihály köztudottan a semmiből érkezett. Édesapja az első világháború hadirokkantjaként tért haza a falujába. Feleségét, aki három fiúgyermekkel ajándékozta meg, elvitte a tífusz. Mostoha kellett a gyerekei mellé. Csakhogy nemcsak a mesében gonosz a mostoha, de a valóságban is. Szerzett fiait a nő kiforgatta a vagyonukból. A saját fiának kapart, akit hozott a házasságba. Ó, mennyit hallgattam ezt a történetet! Hányszor és hányszor újra? A regét az apát eltaláló nyolc golyóról, amelyek közül a nyolcadik még a fején is átment, a brassói kórházról, ahol legalább az életét megmentették, de az egyik szeme meg egyik lába odalett, az apja és a mostoha közös kisbabájáról, akit a gonosz asszony megarzénezett. Mihály kisfiúként az ajtón át hallgatta ki a mostoháját, amint az a szomszédasszonyával sustorgott. „Minek kéne még egy ötödiket is fölnevelni?" – tanakodtak az asszonyok. Bár az idő tájt nagy volt a csecsemőhalandóság, Mihály mindhalálig azt vallotta, az öcsiképét megarzénezték. Azok voltak a tiszazugi arzénes idők.

A mostoha tényleg kiganézott a nem saját fiai alól – mégis mindhárman fölcseperedtek. Az elsőszülött Mihály ráadásul vagyonos ember lett. Tégláról téglára építette föl az életét, a vagyonát, igaz, a boldogságra már nem futotta. Elszegődött napszámosnak egy nagygazdához, és az, csodák csodája, hozzáadta a lyányát. Mert a szerencsétlen leányzó egy mihaszna nincstelenbe lett szerelmes. „Akkor inkább ez a dolgos napszámos legyen a vejem!" – mondta a nagygazda. És már csak büntetésből is hozzákényszerítette Esztikét Mihályhoz. Kaptak tanyát, földet, tehenet, lovat.

Esztike a menyasszonytánc után eltűnt a teremből. Mindenütt keresték, s meg is találták. A lovas fogaton. Menyasszonyi ruhában hentergett a szeretőjével. Mihályt mintha sósavval öntötték volna le. Még övé se lett a mátkája, s már meg is csalta! „Ez így lesz ezután" – látta át éles elméjűen. „A végére járok!" – határozta el. Elment az őszi vásárra, de csak tettette. Neki se indult. Elrejtőzött és figyelt. Még az este fúrt egy mély vájatot a szalmakazalba, oda bújt be. Idejében jelezte heves szívdobogása, hogy nem alaptalan a gyanakvása. Már jött is a kurafi. Kerékpáron. Mint aki hazajön. Halkan szállt le, halkan támasztotta oda járművét a falnak. S már surrant is a bejárat felé. Mihály fölkapott egy furkósbotot, hogy agyonüti, majd ugyanilyen gyorsan el is dobta a furkót. Ő is óvatosan, halkan lépkedett. Dél felé járt. Vigyázott, nehogy meglássák bentről az árnyékát, amelyet az erős napsütés mögéje vetett. Büszke volt magára, hogy ennyire ura tudott maradni az indulatának. Csak merüljenek bele minél jobban! Majd akkor dobban be a szobába! Az ajtóban a kulcs rá volt fordítva. Mihály ellenben nagyon erős volt: benyomta az ajtót a vállával. És ott állt a szoba közepén. Vészjóslón. Akárha maga Toldi Miklós volna!

A szerető gyorsan kereket oldott, a menyecske beugrott a kútba. Kihúzták. Azt követően majd nyolcvan esztendőt töltöttek el együtt: Esztike és Mihály. A férfi a két asszonyt hibáztatta minden bajáért, bánatáért. A mostohát meg a feleségét. Egyszer, amikor az ötliteres demizsont cipelve kikísért az autóhoz, bátorságot merítettem, és megkérdeztem:

– Ha olyan léha nőszemély volt Esztike, amilyennek lefesti, miért vette feleségül?

– Még mindig inkább ő, mint a nyomor! – felelte. – A nyomortól jobban féltem.

Gizi egyre jobban belejött a pálinkafőzde körüli tennivalókba. Kedvelték a kuncsaftok is. Végeláthatatlanul sorjáztak a cefrés hordók az udvaron. Fölváltva virrasztottak, ő meg az édesapja, míg ki nem főtt az adott főzető cefréje. A legtöbben bíztak bennük, nem ólálkodtak, míg el nem készül a pálinkájuk, de olyan is volt, aki kivárta. Tetszett a főzde hangulata. Ősszel, amikor már hűvösek az esték, jólesett a sárgaréz kupolájú kőmedencére letelepedni, akárha kemencepadka lenne. És diskurálni. Egy éjszakába nyúló estén kettesben maradtunk, és Gizi elsírta a szerelmi bánatát. Hogy szakítania kellett a kedves és vonzó pénzügyőrrel. Hozzámegy Kollár Dezsőhöz. Már ki is tűzték az esküvőt. Meglepett, hogy nem hívott meg. Se a templomba, se a lagziba. Talán pont azért, mert beleavatott a bánatába. Azzal is meglepett, amikor felkért, hogy segítsek a házuk berendezésében. Nem vagyok lakberendező, de jólesett a hiúságomnak. Csakhogy már nem tudtam segíteni. Az emeletre fölcipelt hatalmas barna bőrgarnitúra teletömte a lakóház közepét. Maga az épület tetszetős lett volna, de mindjárt, ahogy beléptem, elképedtem. Nem fa-, hanem betonlépcső vezetett föl az emeletre, mint egy többlakásos városi házban, s a kovácsoltvasból készült korlát is inkább oda illett volna, bármennyire is műremek volt. E korlát Dezső keze munkája, míves alkotás. Mégis bizarr. A betonhoz illett, a belső enteriőrhöz azonban nem, mert lépcsőházfílinget kölcsönzött a lakótérnek. És a böszme bőrgarnitúra lett a hab a tortán! Hiába volt szép és értékes önmagában minden jelen lévő tárgy – ennél disszonánsabb helyszínen még sose jártam.

Akadt még egy alkalom, amikor meghívást kaptam a házhoz. A kis Dezső féléves körüli lett, meglátogathattam. Ebből a furcsán berendezett nappaliból nyílt a szülők hálószobája. A szobát nagyjából betöltötte a franciaágy, jobbra-balra maradt egy-egy méter. A kisbaba az ágy közepén aludt. Anyja a hitvesi heverő bal oldalára ült le, gyermeke közelébe, nekem az utcai frontra néző teraszajtó elé helyezett széken mutatott helyet. Ezúttal is jót diskuráltunk. Halkan, hogy a gyerek föl ne ébredjen. Egyszer mégis fölébredt, és elkezdett jobbra-balra forgolódni, sőt hasra is. Majd egy teljesen váratlan lendületet vett, és gurulni kezdett az ágy jobb oldala felé. Fölkiáltottam, az anyja azonban nem kapott utána. Én valószínűleg átvetettem volna magamat az ágyon, Gizi is felugrott ugyan, de furcsa döntést hozott: körbekerülte az ágyat. Csakhogy gyermeke nem várta meg, hogy odaérjen, lezuhant. Szerencsére semmi baja nem lett. Valahogy mégis rossz előérzetem támadt egész jövendő sorsuk miatt.

Gizi lelkes és áldozatos anya, a történetük mégis tele lett tragikus fordulatokkal. Módos család egyetlen gyermekeként mindennel elhalmozták Dezsőkét, és meg lehetett jósolni, hogy még meg se örökli a vagyont, máris eltékozolja. Ez a jóslat azonban csak egy sztereotípia, ennél jóval körmönfontabbul alakult az életük. Dezsőke katonai akadémián szeretett volna továbbtanulni, ám a Corvinusra íratták be. Az első félév ötszázezer. Albérlet háromszázezer. A fiú mindjárt az elejétől nem bírja az egyetemet. Talán a tanulnivaló is

sok, az albérleti magány elviselhetetlen, de főleg amiatt lázadozik, meséli az anyja, hogy a tanárok előnyben részesítik társait, akik milliárdos autókkal járnak az órákra. Hitetlenkedve jegyzem meg a telefonban: az egyetem mellett aligha akad parkolóhely. A fiú félévkor nem vizsgázik le semmiből, viszont elvégez egy pálinkafőző tanfolyamot, s nem hajlandó tovább a fővárosban maradni. Ám a családi otthonban sajátos hobbija támad: alkalomról alkalomra fojtogatja az édesanyját. Pszichopata lett? Nem föltétlenül.

Egy ideig Gizi állta a sarat, szó nélkül cipelte az összes ránehezedő terhet. A legsúlyosabbat is, hogy a fia ellene fordult. Mihály az összes környező házat házhelyestül megvásárolja, hogy ne legyenek szomszédaik. Dezsőke lebontatja az épületeket, és internetről rendel munkásokat, akik elhordják a bontási anyagot. A meglévő főzde mellé digitalizált pálinkafőzőt csináltat. Költ, amire csak kedve tartja, és ha az anyja nem szerzi meg az éppen szükséges pénzt a nagypapától, hisztériás fojtogatósdit rendez. Kijelenti, hogy sosem fog fizikai munkát végezni. És valóban: új főzdéjében minden folyamat gépesített. Ő nem a bérfőzéseket intézi, hanem saját, különleges pálinkákat főz, és különleges üvegeket rendel hozzá Csehországból. Egyelőre az eladás nem megy, ki az ördög ad ennyi pénzt három deci málnapálinkáért? Talán egy újabb tanfolyamra kéne jelentkeznie, és marketinget tanulni? A család mindenesetre örül, hogy a gyerek legalább csinál valamit. És tényleg, nem adja fel. Megnősül, születik egy kislánya, aki immár hároméves, most kezdte az óvodát. Albérletben laknak, pár házzal odébb a családi otthontól. Gizi és a menye nem jönnek ki egymással. Hogyan is jönnének? Az unokát se viszik át az ágyát nyomó nagyanyjához. Gizi ugyanis mostanra beteg lett. Nagybeteg. Bár a betegségét senki nem akarja néven nevezni.

Elveszítgetem a fonalat. Éveken át fölhívtuk egymást csütörtök esténként – így tartottuk a kapcsolatot. Olykor Esztikét is telefonhoz kértem. De főleg Mihályt hagytam panaszkodni. A régi dolgokra. A mostohára, az oroszokra – egy fegyveres katona előtt térdre rogyott az életéért könyörögve; mennyiszer, de mennyiszer hallottam –, a kommunistákra, akik nem elég, hogy lesöpörték a padlásokat, mostanság veszett rókákat hajigálnak a repülőkről, hogy kiirtsák a magyarságot. Aztán egy napon úgy éreztem, már nem szívesen beszélget velem. Talán mert a jelen jobban fájt neki, mint a múlt. És a jelenről gyötrelmes szót ejteni. A vő meg az unoka fosztogatják a hosszú élet keserves munkájával teremtett vagyont. A lánya beteg, de erre a betegségre még gondolni sem akar, nemhogy kibeszélni bárki idegennek. A lánya lett volna a támasza. A támaszuk. Neki meg a feleségének.

Esztikéhez érkezem, részvétet nyilvánítani. De sokszor megfordultam ezen az udvaron! Hosszú ideig laktak a kerítésen túli épületben, amelyet szétfúrtak a patkányok. Esztike a sok fizikai munkától elég hamar lenyomorodott, ám dolgozott, szótlanul, tovább. Emlékszem, sparheltben tüzelve végezte a befőzéseket a forró nyarakon, nem volt gáztűzhelye. Mihálynak minden évben háromszázhatvanöt üveg őszibarackbefőtt kellett, mindennap megevett egy üvegnyit. A csirkék is velük laktak a verandán, hogy el ne vigyék őket a patkányok. Végül kénytelenek voltak átköltözni az addig sterilen tartott kőházba, amelyet a boroshordók tárolására létesített pince fölé építtetett Mihály. A lányának. A házhoz tizenkét lépcső vezetett föl. Most számoltam meg először a fokokat, amikor eljöttem a legutolsó látogatásra. Mihálynak minden reggel le kellett cipelnie a feleségét székestül ezen a lépcsősoron, este meg vissza. Mert nem tartották meg Esztikét a lábai. Említettem Mihálynak a betegliftet, hogy létezik ilyen, de elengedte a füle mellett. Minek költene ilyesmire? Lent,

a nappali tartózkodási helyükön láttam zuhanyozót, mosogatót – bár sosem használták ezeket. Esztike vájlingban mosogatott. És pár évvel ezelőttig még ő főzött meg az egész családra; igaz, Mihály mindent odahordott a közelébe. De arra például sose jöttem rá, hogy az a hely, ahová a király is gyalog jár, az hol lehet Esztike számára? Mert illemhelyet sehol nem láttam. Csak fent a házban. Egy vödörről meg aligha tudna fölállni szegény idős asszony.

Elég hamar rám ismert, amikor a csütörtök esti telefonbeszélgetéseket szóba hoztam. Félhomály volt a szobában, a redőnyök leengedve. Egy fotelban ült, a lába előtt egy kosár, néhány mindennapi tárggyal. Egy nem túl makulátlan cappys üvegben némi víz, abból ihatott, ha szomjas volt. A kosárban kekszet láttam, és fémpoharat. A gondozónő megtörölgette, mielőtt öntöttem volna a rostos őszibarackléből, amit hoztam. Esztike szívesen ette a szájába adott banánfalatokat is. Mint aki erőre kap, elmeséli, hogy egész éjjel a földön feküdt, mert lecsúszott a fotelből, és elakadt a lába. Semmi esélye nem volt fölállni. Amikor észlelte, hogy menni készülök – csak ebben az egy órában maradhattam vele, amíg a gondozónő is velünk volt –, hirtelen nyugtalankodni kezdett.

– Nem tudom elfogadni – szólalt meg váratlanul nagyon határozottan –, hogy nem fektetik koporsóba… Már nem divat, azt mondja Gizi. Ő itt a környéken egy ismert ember volt… Valaki. Én ezt nem bírom elviselni.

Megjegyzem, azt is mondta a lánya: Anyu föl se fogja Apu halálát.

Hazaérve fölhívtam Gizit. Szóba hoztam a Gondosórát, hogy kéne szerezni az édesanyjának.

– Az egy nagy hülyeség – hárított szinte gorombán. – Csak állandóan riasztana bennünket. Ez úgyse maradhat így. Keresünk neki egy otthont. Éjjel összevissza csörömpöl a lámpával. Mondták a szomszédok.

– Nincsenek is szomszédaitok…

– Állandóan jajveszékel.

– Csak éjszakánként. Meg napközben. Amikor egyedül van…

– Még csak egy vagy két hete tart ez az állapot.

– És mikor lesz…?

– Mi? – kérdezett vissza ingerülten. Hallgattam. – Ja, a temetés? Nem lesz. – Hallgattam. – Bekerül egy izébe.

– Urnába – segítettem ki.

– No igen. És betesszük valahová a fűzdébe. Majd megvárják egymást.

– Kik? – kérdeztem vissza most én, értetlenül.

– Hát ők. Apu az Anyut.

Elköszöntem.